

Baltisk historia i skönlitterär form

Många författare har skrivit romaner om baltisk historia. I några fall är det spännande dokumentärer. I andra fall är det prosa på gränsen till poesi, en skildring av en tid och dess stämningslägen. Till den som inte läst någon baltisk roman skulle jag ge rådet att börja med Talgres "Leo" och sedan något av Kross eller kanske Kalnietes "Med högklackade skor i Sibiriens snö".

- Maarja Talgre, *Leo*. Berättelsen om Talgres far, student i 1930-talets Estland och frihetskämp, som försvann i krigets slutskede. Gripande beskrivning av stämningar och handlingsmönster hos människor i Tallinn före, under och efter krigsutbrottet 1940 och av Talgres kamp för att finna sanningen om sin far (Bonniers, 1990, pocket 1991).

- Sandra Kalniete, *Med högklackade skor i Sibiriens snö*. Kalnietes föräldrar, morföräldrar och farföräldrar deporterades till Sibirien sedan Lettland ockuperats av Sovjetunionen. Där föds Sandra. Hon berättar om förvisningens vedermödor och vardag men också om de små glädjeämnen som gav dem styrkan att genomleva de vidrigaste förhållanden. Sandra Kalniete var administrativ centralfigur i den lettiska befrielseörelsen och senare bl.a. Lettlands första EU-kommissionär. I Bryssel fick hon gång på gång förklara vad Sovjet-ockupationen betytt för de baltiska folken. Boken är hennes svar till alla dem som intet förstått. (Atlantis pocket 2008).

- Romualdas Granauskas, *Livet under lönnen*. I en litauisk bondgummas återblick på sitt liv skildras hur landsbygden förändrats och befolkningens liv formats efter tvångskollektiviseringen (Legenda, 1991).

- Jaan Kross har i en serie romaner behandlat olika skeden av Estlands historia. I *Utgrävningar* (Legenda, 1991) återkommer författarens alter ego till Tallinn 1954 efter åtta år i Sibirien, frigiven men inte rehabiliterad och går på upp-täcktsfärd i det samhälle som utvecklats medan han varit borta. Med stor humor berättar Kross om tragiska och groteska händelser, om makt, maktlöshet och korruption i ett stalinistiskt Estland. Novellsamlingen *Halleluja* (Natur & Kultur, 1992) innehåller såväl barndomsminnen som Kross upplevelser av tyskt och ryskt förhållningssätt. I *Kejsarens galning* (1983), *Professor Martens avresa* (1986) och *Romanen om Rakvere* (1988, alla Fripress) m.fl. böcker behandlar han

esternas situation i sitt eget land under olika historiska perioder.

- Heinrich Laretei, *Ödets leksak*. Laretei, far till Käbi Laretei, skildrar i sina memoarer ett mycket växlingsrikt liv. Han berättar om hur ryska och tyska soldater under första världskriget festade tillsammans under vapenvilan kring de större helgerna, för att fortsätta kriget när helgen var över. Han berättar om hur han i ryska revolutionens Petrograd utklädd till revolutionskommisarie befriade hundratalet arresterade ester. Han berättar om tiden som ambassadör i Moskva, i Kaunas och i Stockholm och om öppet och underjordiskt samarbete med västmakterna i Sverige under och efter kriget. Några avsnitt är mindre intressanta för svenska läsare, men flera ger i blyxtbelysning perspektiv på 1900-talets europeiska historia (Coeckelberghs, 1991).

- Peter Handberg: *Kärleksgraven – baltiska resor*. Handberg har under flera års resor inte besökt Baltikum så mycket som människorna i Baltikum. Där jag 1990 såg euforin i självständighetskampen ser han det elände som präglade många människors vardag. Genom människorna når Handberg fram till två stora berättelser. Han fångar genom många vittnesmål judeutrotningen – så som den kom att genomföras i Lettland, och de minnen som fortfarande finns från denna tid. Och han lyckas belysa hur KGB under efterkrigstiden genomsyrade människors vardag, och ännu omedvetet präglar mångas tankar. Det är en stark bok – och viktig, både för att bättre förstå våra baltiska vänner och för att själva besinna en del av 1900-talets historia. (Natur & Kultur 2008)

- Peter Handberg: *Uderygningens skuggor – missiler och möten*. En berättelse blev för stor för att rymmas bland de baltiska resorna ovan. Handberg har besökt ett stort antal av de (minst) 33 nedlagda kärnvapenbaserna i Baltikum och han får några av dem som en gång arbetat där att berätta hur den dödliga hanteringen präglat deras liv. En beskrivning av de baltiska basernas roll i den sovjetiska krigsmakten (bara i Baltikum fanns kärnvapen nog för att släcka allt liv på jorden) vidgas till en skakande beskrivning av kritiska moment under efterkrigstidens terrorbalans – en terrorbalans som ännu existerar! Beskrivningen får extra djup genom intervjuerna med flera av dem som var med. Man får en skrämmande bild av tänkesätt både i öst och väst. Köp eller låna boken – och läs den! (Natur & Kultur 2007)

Denna litteraturlista, © Pär Lindström, överlämnas med vänlig hälsning från förlaget Baltic Books,

www.balticbooks.se

K. Nilssons v. 26, 35239 Växjö, 0470-74 08 08
par.lindstrom@balticbooks.se

Läs mer om Baltikums historia och kultur
I Pär Lindströms böcker

Lär känna Estland och **Lär känna Lettland**

Litteraturlistan får fritt kopieras om denna information om källa och copyright inkluderas i kopian.

• Per Olov Enquist, *Legionärerna*, en roman om baltutlämningen. En spännande bok om baltutlämningen – om dem som blev utlämnade och om dem som fick stanna. Det är också en spännande beskrivning av Enquists jakt i Sverige och i Lettland efter fakta i historien. Enquists roman kretsar kring stämningarna i Sverige 1945–1946, hur beslutet om utlämningen kom till och kring statsminister Per Albin Hanssons personliga del i beslutet (Norstedts, 1968, nyutgåva 1990 med en ny-skriven epilög).

• Charlotte Cerps: *Flyktfåglar*, roman. Cerps tar det starka greppet att skildra krigsåren ur ett barnperspektiv. Gömda i ett hallonsnår klarar sig Anna och hennes far undan deportationen i gryningen den 14 juni 1941 då Sovjetmakten sände tiotusentals baltiska familjer i godsvagnar till Sibirien. Familjen flyr till släktgården vid Rigabukten, där Anna tillbringar sina sista barndomsår. Under rysk och tysk ockupation följer man så gott det går gamla traditioner som hör årstider och högtider till. Då det är dags för en rysk ockupation flyr Annas familj i öppen båt över Östersjön till Sverige. Barndomsvännen Aleks tvångsenrolleras i den tyska armén och kusinen Vilma, nygift med en dotter och ett barn i magen, stannar för att vara nära sin man vid fronten, de hamnar på var sitt ställe i Sibirien. Romanen har olika bottenar. Läsare av olika ålder ser olika sidor av historien. Boken är spännande och vi lär oss mycket om lettiska traditioner. (Forum 2008)

Historia, nutidsskildring

• Matti Klinge, *Östersjövärlden*. Den finske professorn Matti Klinge har skrivit en lättläst men lärd bok om hela Östersjöområdet utveckling under 2000 år. (Atlantis 1995. ISBN 91-7486-213-8.)

• Andres Küng, *I svenska fotspår, människor och miljöer i Estlands svenskbygder*, om den svenska bosättnings historia – fiskebönder, daglönare och utsugande godsherrar – och om människor och kulturminnen man möter i de gamla svenskbygderna. Tankeväckande för alla, av stort värde vid resa ”i svenska fotspår”. (Timbro 1990, ISBN 91-7566-195-0, finns på www.estlandssvenskarna.org, www.balticbooks.se)

• Lars Peter Fredén, *Förvandlingar – Baltikums frigörelse och svensk diplomati 1989–1991*. Lars Peter Fredén var Sveriges diplomat på plats i Riga och Vilnius under den Sjungande revolutionen. Hans bok är en fängslande berättelse om en spännande tid, och den kastar nytt ljus över episoder

man hört talas om. (Atlantis, 2004, ISBN 91-7353-020-4.)

• Agnis Balodis, *Lettland och det lettiska folkets historia*, en spänstigt skriven bok med en imponerande bredd. Den behandlar i stora delar hela Baltikums historia. (Lettiska Nationella fonden 1990, 425 sidor. ISBN 91-630-0114-4)

• Ingvar Lundin, *Baltiska judar, fördrivna, förföljda, förintade*. (Warne förlag 2000, 237 sidor. ISBN 91-86425-05-6)

• Valentin Silamikelis, *Baltutlämningen*. En av de letter som utlämnades berättar levande och utförligt om kriget, flykten, lägret i Sverige, utlämningen, tiden i sovjetiskt fångläger och i Lettland. 400 sidor, 1997. (ISBN 91-86092-34-0. 235:– hos Sverigeesternas Förbund eller Contra förlag, Box 8052, 104 20 Stockholm, tel 08-720 01 45, (säkrast måndagar 17.30–20.00, fax 08-720 01 95, e-post forlaget@contra.nu, www.contra.nu)

• Arne Bengtsson: *Bronssoldatens hämnd – baltiska betraktelser* och *Hotad frihet – baltisk kris i skuggan av Moskva*. Arne Bengtsson är TT:s korrespondent i Baltikum och har omfattande personlig kännedom om förhållanden och politiska turer i Estland, Lettland och Litauen. Hans båda böcker ger fascinerande inblickar i baltisk inrikespolitik. Som författare under eget namn kan Bengtsson även tillåta sig egna omdömen om de baltiska regeringarnas politik. Böckerna spänner över vida fält, se dem som essäsamlingar och läs det som för dagen frestar. Båda böckerna spänner över hela Baltikum, men *Bronssoldatens hämnd* har tonvikt på Estland och *Hotad frihet* har en tonvikt på Lettland. *Bronssoldatens hämnd* är slut på förlaget men kan lånas på bibliotek eller laddas ner som pdf från www.grannland.com. *Hotad frihet* kan köpas fraktfritt på samma hemsida. (Förlaget Grannland 2007, resp. 2008)

Kartor

Numera finns många bra kartor över de baltiska staterna. De bästa utges av baltiska kartförlag, deras kartor är aktuella och mer detaljerade än kartor från de stora internationella kartförlagen! (Estniska kartförlag: Regio, E.O.Map; lettiskt: Jāņa Sēta). God sortering av kartor finns hos:

• Kartcentrum, Vasag. 16 (mitt emot Centralen), Box 322, 101 26 Stockholm, 08-411 16 97, e-post info@kartcentrum.se, www.kartcentrum.se

• Kartbutiken, Kungsg. 74 (mitt emot Oscars-teatern), 111 22 Stockholm, tel 08-202 303, e-post kartbutiken@kartbutiken.se, www.kartbutiken.se.

Trevlig läsning! Pär